

Irma Žasytienė – filologijos magistrė, Klaipėdos universiteto etnologijos studijų krypties doktorantė
Moksliniai interesai: etnologija, folkloras
El. paštas: irma.etnologija@gmail.com

Irma Žasytienė – MA in Philology, doctoral student of Ethnology studies at Klaipėda University
Research interests: ethnology, folklore
E-mail: irma.etnologija@gmail.com

Irma Žasytienė

Klaipėdos universitetas

UŽGAVĖNĖS GRŪŠLAUKĖS KAIME XX A. ANTROJOJE PUSĖJE – XXI A. PRADŽIOJE

Anotacija

Straipsnyje aprašomos ir analizuojamos Grūšlaukės kaime, Kretingos rajone, XX a. antrojoje pusėje – XXI a. pradžioje vykusios Užgavėnės. Straipsnio tikslas – aprašyti ir išanalizuoti XX a. antrojoje pusėje – XXI a. pradžioje Grūšlaukėje vykstančias Užgavėnės ir atskleisti jų transformaciją ir kaitos priežastis. Straipsnyje naudojamos socialinės-interpretacinės antropologijos mokyklos atstovo Clifordo Geertzo interpretacinės antropologijos teorinė prieiga, remiamasi britų istoriko Peterio Burke'o karnavalų struktūros modeliu.

PAGRINDINIAI ŽODŽIAI: Užgavėnės, karnavalas, visuotinis linksminimasis, Užgavėnių personažai, tradicija.

Abstract

The article describes and analyses the Shrovetide celebrations that took place in the village of Grūšlaukė, in the Kretinga district, during the second half of the 20th century and into the 21st century. The aim of the article is to describe and analyse the Shrovetide celebrations in Grūšlaukė during this period, and to reveal their transformation and the reasons for these changes. The article employs the theoretical approach of interpretive anthropology from Clifford Geertz, a member of the social-interpretive school of anthropology, and is based on the carnival structure model proposed by the British historian Peter Burke.

KEY WORDS: Shrovetide, carnival, general merrymaking, Shrovetide characters, traditions.

DOI: <http://dx.doi.org/10.15181/rh.v32i0.2687>

Į v a d a s

Globalizacijos, kultūrų sandūros, maišymosi, migracijos laikotarpiu keičiasi žmonių mąstysena ir požiūris į supančią aplinką, taip transformuodami vienos ar kitos šalies tradicijas. Kad šių dienų kontekste galėtume į tradicijas pažvelgti objektyviau, būtina kalbėti apie konkrečius lokalius atvejus jų gyvavimo kontekste. Užgavėnių analizė Grūšlaukėje XX a. antrojoje pusėje – XXI a. pradžioje padeda geriau identifikuoti tam tikro konteksto įtaką tradicijai, transformacijos mastą ir kai kuriuos modelius.

Šio *straipsnio tikslas* – aprašyti ir išanalizuoti XX a. antrojoje pusėje – XXI a. Grūšlaukėje vykstančias Užgavėnes ir atskleisti jų transformaciją bei kaitos priežastis. Remiantis antropologo, socialinės–interpretacinės antropologijos mokyklos atstovo Clifordo Geertzo interpretacinės antropologijos teorine prieiga (Geertz 2005, 29), apžvelgiama, kokiems naujiems socialiniams reiškiniams veikiant kokios naujos Grūšlaukės Užgavėnių interpretacijos išskyla. Remiantis C. Geertzu, Grūšlaukės Užgavėnių elementai sudaro tam tikrą ženklų ir simbolių sistemą, per kurią persirengėliai ir juos stebintieji (sutinkantys persirengėlius namuose, gatvėse) atpažįsta save, savo santykį su supančia aplinka ir interpretuoja ją bei save tos aplinkos kontekste. Grūšlaukės Užgavėnių atveju persirengėliai deda visas pastangas, savo išmonę rinkdamiesi personažus, rekvizitus, jų elgsenos pamėgdžiojimą, kad stebintieji atpažintų tuos personažus, suprastų, kas jais norima pasakyti, į ką atkreipti dėmesį ir kodėl. Užsimezga ryšys kaip tarp spektaklio aktorius ir žiūrovo. Teatro antropologijos tyrėja Greta Klimavičiūtė–Minkštimentienė, analizuodama ryšį tarp aktorius ir žiūrovo, remdamasi C. Geertzo interpretacinės antropologijos teorija, teigia: „Žiūrovai į aktorius <...> žvelgia ne kaip į asmenybes, o kaip į aktorius, perteikiančius tam tikrus simbolius, apimančius tiek spektaklio, tiek socialinio ar kultūrinio gyvenimo prasmes“ (Klimavičiūtė 2010, 75–76). Grūšlaukės Užgavėnių persirengėlių misija ir yra perteikti supančio pasaulio socialines ir kultūrinės prasmes.

Tikslui pasiekti naudojamosi britų istoriko Peterio Burke'o karnavalo struktūros modeliu (Burke 1978, perspausdinta 1994, 182). P. Burke išskiria būtinąsias karnavalo sąlygas – masiškumas ir visuotinis linksminimasis. Tačiau šie du aspektai gali būti pritaikyti ir bet kuriai kitai kalendorinei šventei ar viešam renginiui. P. Burke įvardija tris pagrindinius karnavalo formos (struktūros) fragmentus: procesija, konkursas, spektaklis. Visuose trijuose struktūros lygmenyse atpažįstamos trys pagrindinės temos: maistas, lytiškumas ir smurtas. Tad karnavale žmonėms, kaukėms būtina gausiai maitintis, gerti, šokti ir dainuoti, laistytis ir mėtytis, būti agresyviems (destrukcijos raiška) (Burke 1978, perspausdinta 1994, 182–186). Detaliai neanalizuojant Europos karnavalo sąsajų su kaimiškąja

Grūšlaukės Užgavėnių tradicija, šiame straipsnyje „pasiskolinama“ tik pati struktūra, kuri suteikia analizei konkretumo ir aiškumo. Grūšlaukės Užgavėnės veikiančios naujiems socialiniams reiškiniams, nuolat buvo kuriamos naujos interpretacijos, tačiau kokios Grūšlaukėje Užgavėnių šventimo formos atpažįstamos, kokie pagrindiniai socialiniai reiškiniai jas veikė, ką ir kaip keitė?

Straipsnio uždaviniai: nustatyti Grūšlaukės kaimo Užgavėnių struktūrą, pagrindines temas, transformacijas, pateikiant naujų interpretacijų, išplečiančių diskusiją apie Užgavėnių karnavalą.

Tyrimo objektas – XX a. antrosios pusės – XXI a. pradžios Grūšlaukės kaimo Užgavėnių tradicija.

Apie Grūšlaukės kaimo Užgavėnės rašyta epizodiškai, akcentuojant tai, kad jos nenutrūkstamai išlaikytos nuo seno Žemaitijos, Lietuvos Užgavėnių tyrinėjimų kontekste (Vaicekauskas 2002, 271; Petrošienė 2015, 22, 197, 202; Šaknys 2001, 49–53). Kiti autoriai aprašo Lietuvoje vykusią Užgavėnių kitataučių įvaizdį, persirengimo transformacijas folklore, papročiuose (Anglickienė 2006; 2011; Klimka 2014), Užgavėnių ir kitų kalendorinių švenčių atspindžius Lietuvos XIX a. – XX a. pr. (Senvaitytė 2013a; Petrošienė 2013), tarpukario (Senvaitytė 2013), 1945–1990 m. (Senvaitytė 2013b; Senvaitytė 2014) periodikoje. Kai kurie autoriai pateikia tautosakinę medžiagą apie Užgavėnių papročius iš Žemaitijoje, bet nenurodo iš kokių konkrečių gyvenviečių (Balys 2013). Esami tyrimai rodo, kad išsamiau ištirtos iki XX a. vidurio (apytiksliai) vykdavusių Užgavėnių tradicijos. Nuo XX a. antrosios pusės iki šiol vykstantys kalendorinių švenčių kaitos procesų tyrimai kol kas dėl objektyvių ir subjektyvių priežasčių yra fragmentiški. Siekiant išsamesnės diskusijos apie Užgavėnių tradiciją, būtina kalbėti apie konkrečius atvejus, atskleidžiančius transformacijas, neprarastą aktualumą iki šių dienų.

Šiame straipsnyje aptariama Grūšlaukės Užgavėnių struktūra, pagrindinės temos ir jų transformacija, adaptacija prie naujų socialinių aplinkybių, prasmių, funkcijų perfrazavimas. Taikomi analizės, apžvalginis-istorinis, lyginamasis, interpretacinis metodai, kaip papildantys taikyti struktūralistinis, kiekybinės duomenų analizės metodai (anketavimo duomenims pateikti). Naudota 2019 m. atlikto dalyvaujamojo stebėjimo metu surinkta medžiaga: nuotraukos (160 vnt.), filmuota medžiaga (20 vnt.), 2021 m. atlikto anketavimo Kretingos rajone (44 respondentų apklausos) duomenys, šešių gerai informuotų pateikėjų¹, dalyvaujančių, dalyvavusių, organizuojančių Grūšlaukės Užgavėnių karnavalą, kokybinio tyrimo – išsamaus pokalbio, pusiau struktūruotų interviu duomenys; per 200 fotografijų, datuojamų nuo 1961 m., analizė. Nagrinėtas Kretingos rajono

¹ Pateikėjų amžiaus vidurkis – 70,17 m., 3 moterys, 3 vyrai. Remtasi 2019 m. dalyvaujamojo stebėjimo metu atliktu grupės interviu.

M. Valančiaus viešosios bibliotekos Grūšlaukės filialo kraštotyros aprašas, socialiniuose tinkluose skelbta informacija apie Grūšlaukės Užgavėnės (Grūšlaukės bibliotekos kultūros skyriaus paskyros), Kretingos muziejuje saugomas Juozo Mickevičiaus surinktas archyvas apie Užgavėnės Žemaitijoje. Į straipsnį neįtrauktos Grūšlaukės mokyklos organizuojamos Užgavėnės, t. y. pirmadienį Užgavėnių išvakarėse po namus vaikstantys pavieniai mokiniai, vietinių vadinami „ubagėliais“. Tai galėtų būti tolesnio tyrimo objektas, kartu su Grūšlaukėje vykusiais naujamečiais mokyklos ir vietos gyventojų organizuotais karnavalais.

Kaip ir visoje Žemaitijoje, taip ir Grūšlaukės kaime, be Užgavėnių pavadinimo, vartojami ir kiti įvardijimai, paprastai nurodantys kuo nors eiti. Grūšlaukėje vietos gyventojai vietoje Užgavėnių *persirengėlių* termino dažnai vartoja terminą „žydais eiti“, „eiti ubagais, ubagėliais“, tai persirengėlių termino atitikmuo. Nors bene daugiau nei tris dešimtmečius tarp persirengėlių personažų nėra nė vieno, iliustruojančio „žydą“. Neretai tyrimo dalyviai net nesusimąsto ir netapatina viso Užgavėnių dalyvių būrio su viena ar kita tautybe, įvardija tik apibendrintai. Tai galime sieti ir su Laimutės Anglickienės tirama Užgavėnių persirengėlių vaikštynių kitataučių personažų terminijos problema, kai sovietmečiu, „pavyzdžiui, žydo kaukė mokslinėje literatūroje būdavo keičiama kitais vardais“ (Anglickienė 2011, 17). Grūšlaukės Užgavėnių dalyvių įvairovė yra kur kas didesnė ir susijusi ne tik su kitų tautų atstovais, bet ir su profesijomis, tos bendruomenės atstovais, turinčiais išskirtinių fizinių ar elgsenos savybių. Nėra įprasta Užgavėnės vadinti ir karnavalu. Tačiau tai, kad lietuviškos Užgavėnės galėtų būti vadinamos karnavalu, grindžia Užgavėnės Lietuvoje tirianti Lina Laurinavičiūtė-Petrošienė, įžvelgianti, jog ne tik miestietiška, bet ir Lietuvos kaimuose buvusi, esama Užgavėnių šventimo forma gali būti bendra „su daugelio Vakarų Europos tautų papročiais tam tikru makrolygmeniu“ (Laurinavičiūtė-Petrošienė 2015, 30, 238). Kitas tyrėjas, Arūnas Vaicekuskas, taip pat vartoja sąvokas *karnavalinės kultūros formos*, *karnavalo elementai*, akcentuoja, kad apie miesto karnavalus rašytiniuose šaltiniuose randama informacijos iš gerokai ankstesnių laikų (apie XVII a.), o ankstyviausi tradicinių kaimo vaikštynių aprašymai pasirodo tik XIX a. pradžioje (Vaicekuskas 2002, 270). Skirtingose šalyse tos pačios tradicijos varijuoja, Užgavėnės – vienas iš žiemos karnavalų reiškinių – Lietuvoje turi senas archajiškas šaknis, kildinamas iš senųjų ritualų formų (Vaicekuskas 2005, 11–14), todėl kaimiškosios Užgavėnės Grūšlaukės žmonių pašamonėje nėra siejamos su miestietiška karnavalo tradicija, nes nuo XX a. vidurio iki šių dienų, veikiamos įvairių socialinių reiškinių, patyrė ryškias transformacijas, sąsajos nutrūkusios, tačiau jų galima įžvelgti. Tai galėtų būti tolesnio tyrimo objektas, leidžiantis Lietuvos Užgavėnių tradicijas matyti platesniame Europos karnavalų tradicijų kontekste.

Masiškumas ir visuotinis linksminimasis

Grūšlaukės kaime nuo 1923 m. iki 2021 m. gyveno panašus skaičius gyventojų (nuo 479 iki 672)², Užgavėnių persirengėlių eitynėse XX a. antrojoje pusėje – XXI a. dalyvaudavo panašus skaičius asmenų – 20–30. XX a. antrojoje pusėje viešojoje Grūšlaukės kaimo erdvėje nebuvo rengiama Užgavėnių šventės dalis – Morės deginimas ant laužo, žaidimai ir šokiai. Morę ant pavažos vežiojo tik persirengėlių eisenoje, bet jos nedegino. XX a. antrojoje pusėje Užgavėnių pabaigtuvės be Morės deginimo buvo rengiamos vietos entuziastų iniciatyva didesnėse gyventojų trobose (dalyvaudavo namų šeimininkai, patys persirengėliai, ateidavo pašokti ir jaunimas). Bet tyrimo metu nuotraukose, datuojamose apie XX a. 8-ąjį dešimtmetį, viešojoje kaimo erdvėje (gatvėse, centrinėje dalyje prie kultūros namų), matoma persirengėlių grupė, kurią stebi ir vietiniai kaimo gyventojai, žiūrovai. Tai galima sieti su laikmečiu – 1947–1992 m. Grūšlaukė buvo centrinė kolūkio gyvenvietė (Visuotinė lietuvių enciklopedija 2005, 217), kai „Kultūrinis Lietuvos gyvenimas <...> ypač po 1944 m., nepaliktas savieigai, bet, siekiant ideologinių tikslų, imtas reguliuoti ir reglamentuoti.“ (Laurinavičiūtė-Petrošienė 2015, 192).

XX a. antrojoje pusėje viešose erdvėse organizuojamomis Užgavėnių šventės dalimis, kurios buvo nepriimtinos sovietinei sistemai, grūšlaukiškiai stengdavosi neatkreipti į save valdžios dėmesio, todėl jų nerengė arba stengėsi apeiti. Nepaisant to, grūšlaukiškiai gerai prisimena, kad jiems pasisekė, nes XX a. antrojoje pusėje buvę atlaidūs kolūkio pirmininkai: *Buvo pirmininkas Korolavičius, kur parėjęs. Jis leido eiti. Na, žinai, žiema jau. Jis leido „eiti žydais“. Traktoristas. Jau čia kokie 1965-ieji metai. <...> Na, bet ir Motužis leisdavo (žem. „Bovā pirmininks, nu, kor pariejēs, Korolavičius. Ons lēda ēt. No, žēnā, žēmā jau. Ons lēdā „ēt žīdās“. Traktorists. Jau če kuokēi 65 metā. <...> Nu, bet i Muotužis leisdava.“)* <...> Citavo iš laikraščio iškarpos [*aut. past.*]: „Niekad nebaudęs už tai, kad dieną prieš ir per pačias Užgavėnės grūšlaukiškiai į darbą neišeidavo, sunkiau būdavę švęsti tiems, kurie būdavę fermoje prie gyvulių...“ (A. B., gim. 1951 m.). Kiti respondentai teigė, jog XX a. antrojoje pusėje buvo laikas, kai valdžia neleisdavo eiti persirengėliais, bet vis tiek visi ėjo. Valdžios atstovai mėgino taikyti

² <https://www.epaveldas.lt/object/recordDescription/LNB/C1B0002365127>; https://knyga.lietuvai.lt/w/images/7/79/Lietuvos_gyventoj%C5%B3_sura%C5%A1ymas_1959_ir_1970.pdf
https://knyga.lietuvai.lt/w/images/4/43/Lietuvos_gyventoj%C5%B3_sura%C5%A1ymas_1989.pdf
https://osp.stat.gov.lt/documents/10180/212976/Klaipedos_apskritis.pdf/8e90d9ff-408a-4980-b001-a18b7f10e804
http://statistics.bookdesign.lt/dalis_10.pdf

nuobaudas: *Ar Černeckis, ar Motužis vienais metais nenorėjo leisti eiti; vadinasi, kurie darbuotojai eis, sumažins 25 proc. premiją* (žem. „A Černeckis, a Motužis, ka vėinā metā nenuorieje lēst: reiškias, kas eis darbuotojē, po 25 proc. nuo premijės nubrauks. Nieks neklausē.“) (L. J., gim. 1963 m.). Dalies kaimo gyventojų, susijusių darbo santykiais su kolūkiu, dalyvavimas Užgavėnių šventėje buvo kiek ribotas. XX a. antrojoje pusėje Grūšlaukės Užgavėnėms įtaką darė vietos valdžia ir tuometė politinė, ideologinė situacija, apribojusi masiškus renginius viešojoje erdvėje (1 pav.). Apie 1971 m. mėgintas atgaivinti, bet Kretingos partinės ideologės draustas rengti Užgavėnės Grūšlaukėje, remdamasi amžininkų pranešimu, rašo ir L. Petrošienė: „Organizatoriai – Kretingos kraštotyros muziejaus direktorius Juozas Mickevičius ir kaukių drožėjas Anicetas Puškorius – rankų nenuleido, kreipėsi į Plungės funkcionierius ir leidimą gavo (Aleksavičius 1998, 34; Laurinavičiūtė-Petrošienė 2015, 202).

Bet į visuotinę linksminimąsi buvo įtraukiami beveik visi kaimo gyventojai: tie, kurie padeda persirengėliams ruošti (paprastai vyresnio amžiaus namiškiei, žmonos), ir tie, kurie ruošia vaišes, lauktuves persirengėliams, laukdami jų namuose. XX a. antrojoje pusėje visuotinis linksminimasis tęsdavosi uždaroje erdvėje pas tuos gyventojus, kurie turėjo didesnius namus. Juose susirinkdavo persirengėlių eitynėse dalyvavę gyventojai (paprastai vyrai), jų žmonos, jaunimas, dažniausiai netekėjusios merginos, dalyvaudavusios Užgavėnių pabaigtuvių

1 pav. 1977 m. Užgavėnės Grūšlaukėje (iš Grūšlaukės bibliotekos archyvo)

šokiuose (iki 50 asmenų). Tokią dviejų dalių (persirengėlių vaikštynių ir persirengėlių pabaigtuvių) Užgavėnių šventimo formą, kaip išskirtinį kaimiškosios tradicijos požymį, mini L. Petrošienė, nes miestuose baigiamosios Užgavėnių dalies, „vadinamosios poilsio vakaru, galėjo ir nebūti arba šventės dalyviai išsiskaidydavo į nedideles kamerines grupes“ (Laurinavičiūtė–Petrošienė 2015, 207).

Maždaug nuo 1995 m. Grūšlaukės Užgavėnių organizavimą perėmė Grūšlaukės kultūros namai. Kaip įvardijo pateikėja (G. V., gim. 1957 m.), dauguma anksčiau dalyvavusiųjų Užgavėnių vaikštynėse buvo vyresnio amžiaus, juos reikėjo pavaduoti, todėl imta į persirengėlių grupę įtraukti ir mokinių, daugiau jaunimo. 8–9 klasių mergaitės labiau įsitraukdavo į veiklas, nes berniukai gėdydavosi ir vengdavo persirengti, išsidažyti. Į Grūšlaukės Užgavėnės sugrąžintas ir Morės deginimas ant laužo, Užgavėnių pabaigtuvių varžytuvės, žaidimai viešojoje kaimo erdvėje – prie kultūros namų. Užgavėnių karnavalo pabaigtuvės vykdavo kultūros namų patalpose sudeginus Morę. Galiausiai jaunimas likdavo iki 24 val. diskotekoje. Tokio pobūdžio Užgavėnės Grūšlaukėje išlaikytos maždaug iki 2016 m. Vėliau Užgavėnių pabaigtuvės apsiribodavo reginiu lauke prie kultūros namų. Jis vyksta iki šių dienų. Užgavėnių pabaigtuvėse dalyvauja bendruomenės atstovai, kultūros darbuotojai (kepa blynus, paruošia Morę, laužą, parūpina rekvizitų varžytuvėms), iš eitynių sugrįžta persirengėlių grupė ir susirenka vietos gyventojai pasižiūrėti renginio.

Lyginant du skirtingus laikotarpius (XX a. antrojoje pusėje ir XXI a.), Grūšlaukės Užgavėnių masiškumas ir visuotinis linksminimasis išlaikyti, tačiau sovietmečiu (apie XX a. antrąją pusę – XX a. pabaigą) Užgavėnių pabaigtuvės organizuotos ne viešojoje, o privačioje erdvėje – vieno iš organizatorių namuose. Anot gerai informuotų pateikėjų, pagrindinės buvo dvi trobos (A. V., gim. 1939 m.). Nepaisant to, kad XX a. antrojoje pusėje buvo daugiau šventės organizavimo ribojimų, vietos gyventojų įsitraukimas buvo ne ką mažesnis nei šiomis dienomis. Tik apklausos dalyviai įvardija, kad šių dienų Užgavėnės nėra vertinamos ir suprantamos naujakurių, kurie labai menkai susipažinę su Užgavėnių tradicija Grūšlaukės kaime (B. M., gim. 1963 m.; L. J., gim. 1963 m.).

Maistas

Neabejojama apeiginių vaišių, gausaus, riebaus maitinimosi iki Užgavėnių, o ypač per pačias Užgavėnes, svarba (Vaicekuskas 2005, 163–171; Blockytė 2015, 36–40). Šalia maisto Užgavėnių metu ne ką mažiau svarbūs yra gėrimai, kurie lygiai taip pat kaip ir maistas nuo seno buvo ritualinių apeigų dalis (Laurinkienė 2012, 15–30). Tiriamuoju laikotarpiu Grūšlaukės kaimo Užgavėnėse taip pat buvo gausiai maitinamasi ir vartojami gėrimai. Maistu ir gėrimais persirengė-

2 pav. 2014 m. persirengėliai vaišinami gira
 (iš Grušlaukės bibliotekos archyvo; fotografavo B. Markaitienė)

lių grupė vaišinama beveik kiekvienuose lankomuose namuose, persirengėliams atsilyginama už aplankymą, kartu vaišinamasi Užgavėnių pabaigtuvėse, kai po visos dienos vaikštynių grįžtama į sutartą vietą.

Tyrimo metu nustatyta, kad persirengėliai lankomuose namuose buvo vaišinami blynais, gira (2 pav.). Apklauso dalyviai pabrėžė, jog XX a. antrojoje pusėje kai kurių sodybų šeimininkai persirengėliams paruošdavo pietus: kopūstų, cepelinų, bulvių su kastiniu, *spirgyne* (sumaltos kanapių ir linų sėmenų sėklos, patiekiamos su bulvėmis ar kitais patiekalais), mėsos. XXI a. namuose vaišinama paprasčiau: be blynų, dar patiekiami sumuštinių su dešra, sūrio, lašinių, saldinių. Kalbintieji labiau pabrėžė alkoholinių gėrimų vartojimo svarbą, ypač gausiai vartojo XX a. antrojoje pusėje, kai į lauknešėlius persirengėliams įdėdavo naminės degtinės: „Stiprios duodavo, tada valdiškos nebuvo“ (A. A. V., gim. 1939 m.), nors iš surinktų fotografijų pastebima, jog XX a. pab. (apie 8-ąjį dešimtmetį) vadinamosios „valdiškos“ jau buvo (3 pav.).

3 pav. 1974 m. Grūšlaukės Užgavėnėse su „valdišku“ stipriuoju gėrimu (iš Grūšlaukės bibliotekos archyvo)

XX a. vėlesniais dešimtmečiais ir XXI a. pirmaisiais dešimtmečiais persirengėliams įteikdavo putojančio vyno, likerio, „spalvotųjų“ stipriųjų gėrimų. XXI a. persirengėliams už aplankymą įteikiama daugiau ir įvairesnio, bet paprastesnio maisto bei gėrimų. Alkoholiniais gėrimais, paprastai užpiltinėmis, lankomus šeiminius vaišindavo *gydytojo* personažas, siūlydamas vaistų nuo įvairiausių ligų. Maždaug nuo XX a. pabaigos, kai persirengėlių gretose atsiranda mokinių, vietoj alkoholinių gėrimų sodybų šeiminkų imta prašyti pinigų. Per visą dieną persirengėlių grupės surinktos vaišės būdavo padedamos ant Užgavėnių karnavalo pabaigtuvių stalo. Į Užgavėnių karnavalo baigiamąją dalį ateidavo ne tik persirengėlių grupės dalyviai, bet ir visi kiti norintieji, jie atsinešdavo savo vaišių. Tai, kad maistas ir gėrimai Grūšlaukės Užgavėnių karnavale visuomet buvo svarbūs, rodo lauknešėliai, kuriuos palikdavo lauke prie namų durų tie, kurie Užgavėnių dieną dėl svarbių priežasčių negalėdavo būti namuose (turėdavo dirbti, sirgdavo ar kt.).

Lytiškumas

Karnavalą P. Burke apibrėžia kaip intensyvesnį seksualinio pobūdžio veiksmų folklore, kalendorinėse šventėse veiklos metą. XVIII a. Prancūzijos istorikų duomenimis, toks laikotarpis buvo du kartus per metus: pirmasis pikas buvęs gegužė–birželis, antrasis – apie vasario mėnesį (Burke 1978, perspausdinta 1994, 186–187). Erotinių elementų gausu ir lietuviškose Užgavėnėse. Įvairūs vedybų spėjimai, burtai pradedami Kūčių vakare ir baigiami Užgavėnių metu (Balyš 1978, perspausdinta 2013, 92). Visuose spėjimuose dominuoja siekis vesti, ištekėti, rasti partnerį ar partnerę. Pateikėjai nurodo, jog labai dažnai atėję į namus persirengėliai linkėdavo ne tik gero derliaus, bet ir anūkų, vaikų sulaukti, *daktaro* personažas siūlydavo vaistų potencialui didinti (L. J., gim. 1965 m.). Erotiškumo svarbą liudija ir Užgavėnių persirengėlių kaukės (didelės nosys, siejamos su falio simboliu (Burke 1978, perspausdinta 1994, 187), išryškinamos Morės, persirengėlių kūno dalys, ypač moteriškosios (biustas, klubai). Karnavale dominuoja apačia – žemė (pilvas, dauginimosi organai, užpakalis) (Vidugirytė 2012, 120). Persirengėlių tradicijoje gausu obsceniško humoro. Grūšlaukėje dėl erotikos,

4 pav. 2014 m. laisvo elgesio, išsipusčiusi „Stiliaga“
 (iš Grūšlaukės bibliotekos archyvo; fotografavo B. Markaitienė)

lytiškumo temos vaikų dalyvavimas Užgavėnėse buvo nepageidautinas. Vaikai atskirai pavienėmis mažomis grupelėmis keliaudavo persirengę *ubagais*, *čigonais* dieną prieš Užgavėnių antradienį. Taip Grūšlaukėje yra iki šių dienų. Grūšlaukės Užgavėnių karnavalo metu reiškiamas erotikos, lytiškumo tema atspindi bendruomenės misiją pristatyti vertybinius lytiškumo aspektus: laisvo elgesio moters (4 pav.), vienišos moters su vaiku, per ilgai netekėjusios moters įvaizdžius.

Destrukcija

P. Burke, kalbėdamas apie destrukciją karnavale, taip pat mini agresiją. Visi destrukciniai elementai gali būti nuo verbalinių iki fizinių. Destrukcija apima „pasaulio aukštyn kojomis“ kūrimą: opozicijas (karnavalas – gavėnia, karnavalas – kasdienybė), reiškiamas persirengimu, chaosu, linksminimusi, kritika autoritetams, taisyklėms (Burke 1978, perspausdinta 1994, 187–191).

P. Burke vartoja sąvoką *pasaulis aukštyn kojomis*, reiškiančią fizinį apvertimą (žmones, stovinčius ant galvų, miestus danguje, mėnulį ir saulę ant žemės, skraidančias žuvis, arklį, einantį atbulai, kai jo raitelis atsisukęs į uodegą), tam tikras inversijas (vyrai persirengia moterimis, moterys – vyrais), taisyklių nesilaikymą (žemesniųjų sluoksnių prieš buržuaziją) ir pan. Kiti autoriai vartoja *išvirškščio pasaulio*, *antrojo žmonių gyvenimo* (Bachtin 1984, 11), *apvertimo aukštyn kojomis* (Niekrenz 2014, 643) sąvokas karnavalui apibūdinti. Visais atvejais kalbama apie šventinį laikotarpį iki Pelenų dienos, kai „ardoma“ kasdienio gyvenimo tvarka, elgiamasi kitaip nei įprastai, o žmonės tampa kitkuo, nei yra. Lietuvių autorių dažniau analizuojamos „kitokių“ Užgavėnių persirengėlių personažų ypatybės (Klimka 2014, 81–88), inversija, būdinga svetimo, nežmogiško, anapusio pasaulio ir jo atstovų bruožams (Vaicekuskas 2009, 65). A. Vaicekuskas išreiškia britų antropologo Victorio Turnerio ritualo teorijos svarbą, kalbėdamas apie persirengimo tradiciją Lietuvoje, ir persirengimo populiarumo priežasties siūlo paieškoti liminalinės fazės metu, kai ribinę būseną (šiuo atveju – Užgavėnių linksmybes) patiriantys žmonės (*liminal personae*) pasižymi ambivalentiškumu ir yra tam tikra alternatyva struktūrai. Taigi galėtume šią ritualo teoriją ir prilyginti *išvirškščio pasaulio* ar *pasaulio aukštyn kojomis* sąvokoms, kurios apima ne tik personažų kitoniškumo ypatumus, bet apskritai kalba apie visų karnavalo sudedamųjų dalių visumą. P. Burke karnavalo funkcijai apibūdinti netgi siūlo terminą *saugos vožtuvas* – lyg gaubtas, sukuriantis tam tikrą laiko terpę, kurioje galima išlieti visą nusivylimą, kad visi galėtų laikytis nustatytos tvarkos likusius metus (Burke 1978, perspausdinta 1994, 202–203).

Grūšlaukės Užgavėnių karnavalą tiriamuoju laikotarpiu (XX a. antrojoje pusėje – XXI a. pradžioje) respondentai laiko švente, kurioje svarbu išsidūkti, kel-

ti kuo daugiau triukšmo, mėtytis sniegu, jame voliotis, taip „išvarant“ žiemą. Destrukcija Grūšlaukės Užgavėnėse pastebima konkursų, varžytuvių metu, ypač Lašininio ir Kanapinio kovoje, į kurią įsitraukia (mušasi maišais su šiaudais) ir kiti šventės dalyviai. Apklaustos dalyviai tikino, jog neretai persirengėliai rinkosi personažus iš artimos aplinkos (*girtuoklio, kitataučio, įvairių specialybių (bat-siuvio, karininko ir kt.) asmenis, elgetas*) tam, kad pabūtų tuo, kuo niekada nėra buvę. Pateikėjai supranta, kad tai yra užslėptos ydos, valdžios ar kitos socialinės grupės kritikuojamos savybės. Vyrai persirengia moteriškais personažais (*jaunoji, gražuolė*), moterys – vyriškais (*jaunikis, Kanapinis, elgeta, žydėlis*). Ryškus destruktijos momentas, vyravęs ir XX a. antrojoje pusėje, ir XXI a. pradžioje, – krėsti šunybes tiems, kurie neįsileidžia persirengėlių į namus (nors tai būta retai). Tik XX a. antrojoje pusėje krečiamų šunybių mastas buvęs didesnis: yra papjovę žąsį, skuduru užkišę kaminą ar naujus kaliošus prikale prie aslos (B. M., gim. 1963 m.). Neretai lūpdažiu ar suodžiais ištepami langai, atliekų konteineriais užstumiamos, šluotomis užremiamos durys.

Procesija

Procesija – vienas iš būtinųjų karnavalo elementų, jame pasirodo įvairūs personažai (Burke 1978, perspausdinta 1994, 184). Grūšlaukės Užgavėnės išsiski-

5 pav. 1978 m. Užgavėnių procesija eina per Grūšlaukės kaimą (iš Burbų asmeninio archyvo)

6 pav. 2016 m. Užgavėnių procesija (iš Grūšlaukės bibliotekos archyvo; fotografavo B. Markaitienė)

ria tuo, kad nuo seno persirengėlių vaikštynėse (procesijoje) dalyvauja viena didelė persirengėlių kompanija, kuri lanko likusius namuose gyventojus. Vietiniai teigia, jog čia niekada nebuvo organizuojamos kelios persirengėlių grupės. Nors viena respondentė, gimusi 1957 m., prisimena, kad jos tėvai, gyvenę vieniemyje šalia Grūšlaukės, kurį laiką bijodavę eiti persirengėliais, bet vis tiek persirengdavo *jaunavedžiais* ir vakarą prieš Užgavėnių antradienį aplankydavo artimiausius kaimynus. Išanalizavus tyrimo metu surinktą medžiagą, procesija, t. y. persirengėlių grupės vaikštynės, XX a. antrojoje pusėje – XXI a. pirmaisiais dešimtmečiais visada vykdavusi tik Užgavėnių tikrąją dieną (antradienį). Eita nuo ryto (maždaug 8 val.) iki vakaro (maždaug 17 val.). Procesijoje dalyvaudavo iki 30 asmenų (5 pav.). Nuo XX a. pabaigos iki XXI a. procesijoje dalyvaudavo ir vyrai, ir moterys (6 pav.). Nebuvo priimami tik vaikai. XX a. pabaigoje pradėta priimti moksleivius nuo 8–9 klasės. Procesijos dalyviai visada užsukdavo beveik į kiekvieną Grūšlaukės kaime esančią sodybą. Visada eita pėsčiomis, keliant daug triukšmo.

Konkursai

P. Burke, kalbėdamas apie antrą būtinąjį karnavalo ritualo elementą, įvardija konkursus, varžytuves. Kaip pavyzdžius pateikia bėgimą ratu, arklių lenktynes, lenktyniavimą bėgant, kokių nors dviejų skirtingų personažų varžymąsi, kiaušinių mėtymą (Burke 1978, perspausdinta 1994, 184–185). Grūšlaukės Užgavėnių

karnavale šis elementas atsispindi *Lašininio* ir *Kanapinio* kova, varžytuvėmis. Šie personažai buvo populiarūs ir būtini tiriamuoju laikotarpiu – XX a. antroje pusėje – XXI a. Pateikėjai mini ir kitas varžytuves – sukimasis atrėmus kaktą į lazda kuo daugiau kartų. Stipriausiu laikomas tas, kuris daugiausia kartų apsisuko (B. M., gim. 1963 m.). Daugiau grūšlaukiškiai rungtyniavimo pavyzdžių nepateikę, tikino, jog ir XX a. antroje pusėje viskas vykdavę panašiai, įtraukiami ir žaidimai, rateliai.

Varžymosi, konkuravimo aspektas pastebimas ne tik Grūšlaukės Užgavėnių varžytuvėse. Vietiniai Grūšlaukės gyventojai tarsi konkuruoja ir su kitų aplinkinių gyvenviečių Užgavėnėmis, laikydami savas daug svarbesnėmis, išskirtinėmis, išlaikytomis ilgiausiai, mažiausiai pakitusiomis. Ši išskirtinumą ir didžiavimąsi sava tradicija vietos gyventojai siekia įprasminti, įtraukdami Grūšlaukės Užgavėnes į Lietuvos nematerialaus kultūros paveldo sąvadą. Ne vienerius metus renkama, sisteminama medžiaga, ieškoma partnerių, galinčių padėti parengti paraišką sąvadui. Noras savą tradiciją įprasminti ypatingai pastebimas iš to, kad 2019 m. Grūšlaukės Užgavėnių karnavalo tradicija buvo filmuojama dokumentinių kino filmų studijos „Les Films Figures Libres“ kūrėjų. Straipsnio autorė tuo metu atliko dalyvaujimąjį stebėjimą. Šio kuriamo dokumentinio kino filmo tikslas buvo užfiksuoti ir pristatyti dokumentinį kino filmą „The Bear and the Wild Men“ (vert. „Lokys ir laukinis žmogus“) apie penkių skirtingų Europos šalių (Tramino kaime Italijoje, Lazarimo kaime Portugalijoje, Prats de Mollo kaime Prancūzijoje, Leskoveto kaime Bulgarijoje ir Grūšlaukės kaime Lietuvoje) karnavalo tradicijas. 2019 m. filmas buvo kuriamas, filmuojamas, o 2020 m. jis tapo prieinamas visuomenei, rodytas Prancūzijoje. Tris dienas (dieną prieš Užgavėnes, Užgavėnių dieną ir dieną po jų) vyko filmavimas. Pirmąją filmavimo dieną persirengėlių bendruomenės nariai dalyvavo grupiniame interviu (interviu atliko straipsnio autorė), kuriame jų buvo klausama, ką ši tradicija jiems reiškia, ar šios šventės nekantriai laukia ir kodėl, ką ši šventė reiškia kaimo gyventojams, ar ji prisideda prie socialinio ryšio kūrimo, ar šventė yra jų paveldo ir tapatybės dalis, kodėl ir kaip Užgavėnės Grūšlaukėje išliko per laikmečius, ką ir kokius vaidmenis reprezentuoja jų kaukės, kokia moters vieta šioje šventėje, ar svarbu vartoti alkoholį, kaip tradiciją priima jaunoji karta. Šio dalyvaujamojo stebėjimo metu buvo galima susipažinti su kitokia dalyvaujamojo stebėjimo galimybe, pažvelgti į karnavalo puoselėtojų bendruomenės elgsenos pokytį, pasididžiavimo jausmo atsiradimą – kaip vieną iš pagrindinių dedamųjų dalių, vienijančių vietos bendruomenės narius, kuriančių stiprų socialinį tarpusavio ryšį dėl vieno bendro tikslo – atsakomybės išsaugoti ir tęsti vietos tradiciją – Užgavėnes.

Spektaklis

Trečiasis būtinas karnavalo elementas – spektaklis – tam tikras farsas, kuriame labai sunku nubrėžti liniją tarp formalaus vaidinimo ir neformalaus žaidimo. Paskutinis dažniausias šventės akcentas – vykstanti drama (tariamasis teismas, tariama išpažintis, testamentas, tariama egzekucija – sudeginimas, tariamos laidotuvės) (Burke 1978, perspausdinta 1994, 185). Grūšlaukės Užgavėnių personažų atliekami vaidmenys ir sudarė spektaklio fragmentus. Tą dieną tam tikras personažas įsijaučia ir atlieka savo vaidmenį. Paprastai, anot pateikėjų, viskas vykdavo ekspromtu, t. y. nerepetuojant ir neruošiant iš anksto scenarijaus. Vaidmenų atlikimas prasidėdavo tik įėjus į persirengėlių grupės laukiančių šeimininkų namus.

Išanalizavus visas tyrimo metu surinktas fotografijas nuo 1963 m. iki 2020 m., galima įvardyti tradicinius, grūšlaukiškių puoselėjamus, beveik nesikeičiančius personažus ir tuos, kurie buvo įtraukti (tikėtina) dėl aplinkos įtakos, keičiantis socialinėms, politinėms aplinkybėms. Visada kartu su persirengėlių grupe keliaudavo 2–4 muzikantai (muzikos instrumentai: akordeonas, būgnas, trimitas, armonika), o visą grupę suvaldyti ir klausyti komandų buvo paskiriamas vadas – paprastai karininko vaidmenį atliekantis asmuo. Visą dieną jis koordinuodavo grupės veiksmus, primindavo pareigas. Viena iš vado pareigų – pirmam įeiti į lankomus namus ir pradėti kalbėti su jų šeimininkais. Jeigu namai nedideli, sutikimas vyksta lauke. Jei didesni, vadas parinkdavo pagal trobos dydį, kas kartu su juo užeis į vidų.

XX a. antrojoje pusėje vyravo *daktarų, velnių, čigonių, giltinių* (žem. *smerčių*), *pijokų, Lašininio, Kanapinio, elgetų* personažai. Atkreiptinas dėmesys, kad nemažai personažų vaidavo senyvo amžiaus vyrus, turinčius išskirtinių veido bruožų. Išskirtiniai veido bruožai pavaizduoti medinėse kaukėse su aukštomis karūnomis, puoštomis spalvotais popierėliais (išanalizavus nuotraukų nuo 1961 m. archyvą, Grūšlaukės bibliotekos išsaugotą, rekonstruotą kaukių kolekciją).

1964 m. vietinis grūšlaukiškis (A. V., gim. 1939 m.) sugalvojo *stiliagos* personažą (4 pav.), kurį vaidindavo vyras, užsitempęs pėdkelnes, dėvėdamas trumpą sijoną, nešdavęs veidrodėlį ir rankinuką. Personažas vaidavo laisvo elgesio, labai mėgstančią išsipustyti moterį. Jis yra išlikęs iki šių dienų. 1965–1968 m. trumpam Grūšlaukės Užgavėnių persirengėlių grupėje pasirodė literatūros kūrinio personažas – *Palangos Juzė*: siuvėją vaidinęs vyras nešdavo dideles žirkles ir siūlydavo savo paslaugas (7 pav.).

1973–1977 m. atsiranda personažų *hipių*: ilgais plaukais, barzdoti, su gitaromis rankose, saulės akiniais, spalvotais marškiniais ir plačiomis kelnėmis (8 pav.). Tam įtaką darė Jungtinėse Amerikos Valstijose XX a. 7-ajame dešimtmetyje susiformavęs hipių judėjimas, kurio nariai maištavo prieš esamą socialinę tvarką

7 pav. 1968 m. Grūšlaukės Užgavėnių persirengėliai, tarp kurių – *Palangos Juzė* su didelėmis žirkklėmis (iš Burbų asmeninio archyvo)

ir propagavo išskirtinę išvaizdą. Hipiai mėgo ilgus plaukus, dėvėjo apkritusius megztinius, džinsus, derinamus su marškinėliais, karoliukų vėrinius, įpinamus į plaukus su gėlėmis, jų drabužių spalvos buvo energingos, su gėlių raštais, gamtos vaizdais (Ramanauskaitė 2021, 3). Tuo laikotarpiu Lietuvoje sovietinės kultūros ideologai deklaravo komunistinio jaunimo įvaizdį, tačiau tuo pat metu būrėsi ir jaunimo kultūrinės bendrijos, kurių veikla buvo priešiška laikotarpio ideologų formuotam tarybinio jaunuolio paveikslui: hipių subkultūros idėjos tarp Lietuvos sovietmečio jaunimo formavosi bendraujant, „hipiuojant“ gatvėse, mažais būreliais renkantis „laisvuose plotuose“, mėgstamose miestų vietose ar gamtoje. Jie skleidė vakarietiško avangardo idėjas, ypač muzikinėje srityje, individualumo kultūrinius įvaizdžius, save išreiškė neįprasta apranga (Ramanauskaitė 2003, 134). Grūšlaukės Užgavėnėse vaizduojami *hipiai* atkartojo (gal vos pavėluotai nei Jungtinėse Amerikos Valstijose, bet tai buvo įprasta) hipių subkultūros įvaizdžius, stilių kaip to meto vieną iš protesto išraiškų.

1978 m. trumpam pasirodo *nykštukai*, *muškietininkai*, *Snieguolė* baltu apsiaustu ir aukšta balta karūna su blizgučiais, *žynys* su ilga barzda ir lazda (9 pav.). L. Petrošienė monografijoje „Žanro virsmas: Žemaitijos Užgavėnių dainos“ analizuoja pagal metodinius ir šviečiamojo pobūdžio leidinius su rekomenduojamomis literatūros rodyklėmis naujai Užgavėnių papročiuose atsiradusius literatūros,

8 pav. 1975 m. Grūšlaukės Užgavėnių persirengėlių grupė, centre – *hipis* (iš Burbų asmeninio archyvo)

muzikos kūriniių veikėjų personažus (Laurinavičiūtė–Petrošienė 2015, 207–213). Autorė mano, jog XX a. 7–8-uoju dešimtmečiais tai buvo savotiška visuotinės Užgavėnių „karnavalizacijos“ pradžia. Metodinės rekomendacijos, regis, pasiekė ir Grūšlaukės Užgavėnės, sudarydamos prielaidas naujiems, neįprastiems personažams atsirasti. Net to meto Kretingos rajono laikraščiuose aptinkama panašaus pobūdžio netiesioginių rekomendacijų. Laikraščio „Švyturys“ Nr. 37, 1969 m. kovo 25 d., aprašomoje Salantų Žiemos palydų šventėje minima, kad „pasirodė Senelis Šaltis, Snieguolė, gauruota meška, nerangūs, į šalis krypuoją pingvinai“ (Kretingos muziejaus archyvas, f. 5, b. 18/2). 1971 m. kovo 13 d. laikraštyje „Švyturys“ Nr. 29 rašyta, jog, artėjant TSKP XXIV suvažiavimui, kvieslys pakvies kovo 27 d. 13 valandą į šventę, karnavalinę eiseną, o „[k]arnavalinėje eisenoje galima bus pamatyti patį „Pavasari“, Lašinių su Kanapiniu, raganų ir velnių puotą, paukščių bei žvėrelių karalių, Eglę žalčių karalienę, Snieguolę su septyniais nykštukais, Palangos Juzę ir dar daug įvairių kaukių ir knygų personažų“ (Kretingos muziejaus archyvas, f. 5, b. 18/2). 1971 m. kovo 10 d. laikraščio „Švyturys“ Nr. 28 aprašomoje Žiemos palydų šventėje, kuri buvo organizuojama Palangos „Bangos“ sanatorijoje neva pagal žemaitiškas tradicijas, minimi net *angelo*, *velnio* ir *šventojo Petro* personažai (Kretingos muziejaus archyvas, f. 5, b. 18/2). Visais šiais personažais galbūt bandyta eliminuoti ankstesnius, ta-

9 pav. 1978 m. Grūšlaukės Užgavėnių persirengėlių grupė, kurioje –
mušketininkai, žynys ir kiti sovietmečio personažai (iš Burbų asmeninio archyvo)

čiau iš pateikėjų archyvų nuotraukų, jų suteiktos informacijos suprantama, kad persirengėlių grupėje tilpo visi. Tą liudija ir išlikusius sovietmečio Užgavėnių (Žiemos palydų) scenarijus analizavusi L. Petrošienė: „<...> masinės Žiemos palydų šventės tapo iš esmės nauju / kitu renginiu, kuriame skoningai, nenu-
 tostant nuo tradicijų, įterpti senovinius Užgavėnių papročius organizatoriams pavykdavo ne visada“ (Laurinavičiūtė–Petrošienė 2015, 213). Tuo laikotarpiu persirengėlių kompanijoje ima daugėti moterų, paprastai vaidinančių vyriškus vaidmenis (pvz., *jaunikius*).

Deja, neaptikta nuotraukų nuo 1980 m. iki 1995 m., nors, anot apklausos dalyvių, tais metais Užgavėnės Grūšlaukėje vykdavo. Vienos pateikėjos duomenimis (G. V., gim. 1957 m.), 1983–1986 m. „ubagų“ vakarą (pirmadienį prieš Užgavėnių antradienį) suaugusios moterys apsirengdavo visokiomis poniomis, pasirišusios virve vesdavosi pliušinį šunį ir lankydavo bendradarbius.

XX a. paskutiniais dešimtmečiais ši šventė keitėsi. Apie 1992 m. atsirado naujų personažų iš aplinkos: kartu su *ubagais* eidavo ir personažai *matininkai*, kurie imituodavo, kad matuoja ir dalija visiems žemes (L. J., gim. 1963 m.), nešdavosi rankose žemėlapių (G. V., gim. 1957 m.), šaukdavo *Kas daugiau duosit, tam daugiau atmatuosim* (žem. „Kas daugiau dousēt, tam daugiau atmatousēm!“) (L. J., gim. 1963 m.). 1991 m. birželio 18 d. Lietuvos Respublikos Aukščiausioji Taryba (Lietuvos Respublikos Atkuriamasis Seimas) priėmė įstatymą „Dėl pilie-

čių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atstatymo tvarkos ir sąlygų“³, kuris galiojo iki 1997 m. Šis įstatymas reglamentavo Lietuvos Respublikos piliečių, iš kurių pagal TSRS (LTSR) įstatymus buvo nacionalizuotas ar kitaip neteisėtai suvisuomenintas nekilnojamas turtas, kuris šio įstatymo priėmimo dieną buvo valstybinių, visuomeninių, kooperatinių organizacijų (įmonių) ar kolūkių žinioje, nuosavybės teisių atstatymo tvarką ir sąlygas. Atkreiptinas dėmesys, jog šio įstatymo nuostatos ne visada buvo teisingai taikomos, ir matininkų vaidmuo visuomenėje buvo vertinamas neigiamai dėl nesąžiningo elgesio, ne kartą aprašyto spaudoje ar kituose viešosios informacijos kanaluose. Vienas iš pavyzdžių: „Ne vienas žemėtvarkininkas teisėto žemės savininko žemę, neabejoju, kad už kyšį, atidavė kitiems, nieko bendra anksčiau su šia nuosavybe neturėjusiems žmonėms. Jau iš pat pradžių buvo pasėta daug neteisybės – riebiausius žemės kėšnius atsikando buvę kolūkio ir sovietinių ūkių nomenklatūros veikėjai“ (Skražinskas 2018). Tai dar vienas labai ryškus ir aktualus momentas, kurį Grūšlaukės Užgavėnių organizatoriai organiškai pasiskolino ir panaudojo kaip spektaklio scenarijų.

XX a. paskutiniu dešimtmečiu Grūšlaukės Užgavėnių persirengėlių kostiumuose akivaizdžiai daugėja aprangos detalių ir spalvų. Anot pateikėjų, kostiumų įvairovei ir didesniai aprangos asortimentui įtaką darė (ir šiuo metu daro) atsiradusios dėvėtų drabužių parduotuvės (B. M., gim. 1963 m.; L. J., gim. 1965 m., ir kt.), kuriose buvo galima už prieinamą kainą įsigyti įvairiausių aprangos detalių ir drabužių, net kitų šalių tautinių drabužių ar jų elementų (pavyzdžiui, turkiškų spalvotų kostiumų). Maždaug nuo 1995 m. iki 2007 m., kai į Grūšlaukės Užgavėnių eiseną įsitraukia mokiniai (G. V., gim. 1957 m.), nuotraukose mažiau atpažįstami konkretūs personažai, nes kaukės paprastesnės, naudojami kailiai, kojinės ant galvų, labiau išdažomi veidai (10 pav.).

Apie 2003–2004 m. Lietuvos kaimo ir vietos bendruomenės buvo skatinamos burtis į institucionalizuotus darinius – asociacijas. Jos buvo kuriamos ir dėl šalyje tvyrojusio patriotiškumo, tautiškumo, visuomeninių iniciatyvų nuotaikų (Nefas 2007, 45), ir dėl to, kad tą diktavo ir skatino tuometinė Europos Sąjungos politika dėl finansavimo galimybių. 2004 m. buvo įsteigta asociacija „Grūšlaukės kaimo bendruomenė“, kurios tikslas – vienyti kaimo ir aplinkinių kaimų gyventojus; vystyti kultūrinę, sporto ir švietėjišką veiklą; išsaugoti vietines tradicijas, tarmę, papročius. Tad panašiu metu Grūšlaukės Užgavėnės įgavo pagreitį ir entuziastingai buvo toliau organizuojamos.

Maždaug nuo 2008 m. vėl atsiranda medinių kaukių, ankstesniais metais vaidintų personažų. Skirtingai nuo kitų Žemaitijoje vykstančių Užgavėnių,

³ Nuoroda į tuo metu galiojusį teisės aktą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.1445?jfwid>

10 pav. 2002 m. Užgavėnių persirengėliai Grūšlaukėje (iš Burbų asmeninio archyvo)

Grūšlaukės Užgavėnių karnavale XXI a. pr. labai nedaug aptinkama visiškai naujų personažų. Tam įtaką darė vietos bendruomenė, kultūros skyriaus, bibliotekos darbuotojai. Anot vienos pateikėjos, maždaug nuo 2007–2008 m. Grūšlaukės bibliotekos iniciatyva buvo rinktos senosios grūšlaukiškių medžio meistrų gamintos kaukės, kurios, kasmet vis pataisius, padažius, naudojamos Užgavėnių personažams įkūnyti (11 pav.): *Esam jau arti pensijos. Išsirinkom jaunesnį vadą, sakom jam: „Dabar tas kaukes padailink, atremontuok“, ir jis tikrai sutiko* (žem. „Esām jau ārti pensėjės. Isirīnkuom jaunesni vādā, sākam anām: „dabar tas kaukes padailink, atremontouk“, i uons tēkrā apsījēmē“) (B. M., gim. 1963 m.). Kalbant su Grūšlaukės Užgavėnių organizatoriais, juntama didelė pareiga ir atsakomybė perduoti Užgavėnių tradiciją jaunajai kartai, tačiau pabrėžiama, kad stengiamasi „apmokyti“ savo vaikus.

P. Burke'o vadinamoji liaudies drama – Morės deginimas – Grūšlaukėje XX a. antroje pusėje nevyko. Morė deginama nuo XX a. pab. (apie 1995 m.), kasmet labai panašiai: susirinkę kaimo gyventojai (be kaukių ir personažų) kartu su persirengėliais linksminasi, šoka pagal persirengėlių muzikantų muziką, įvyksta *Lašinio* ir *Kanapinio* kova, rungtis (sukimasis aplink lazda įrėmus kaktą), blynų kepimas lauke, vaišinimasis, persirengėlių lauknešėlių dalybos. Morės uždegimą inicijuoja persirengėlių *vadas-karininkas*, kviesdamas visus varyti žiemą⁴.

Grūšlaukiškiai susirūpino dėl Užgavėnių tęstinumo ir nenutrūkstamumo, kai visuotinį masiškumą ir linksminimąsi 2020–2021 m. ribojo COVID-19 pande-

⁴ 2019–2021 m. apklausos duomenimis, 2019 m. dalyvaujamojo stebėjimo metu surinkta medžiaga.

11 pav. 2013 m. Grūšlaukės Užgavėnių persirengėlių grupė
(iš Grūšlaukės bibliotekos archyvo; fotografavo B. Markaitienė)

mija. 2020 m. grūšlaukiškiai rengė persirengėlių vaikštynes gatvėmis, neužeidami į gyventojų namus, ir renginį prie Kultūros skyriaus: kepė blynus, degino Morę, organizavo kitą įprastą Grūšlaukės Užgavėnių veiklą. Tačiau 2021 m. Grūšlaukės Užgavėnės dėl pandemijos ribojimų iš viso nebuvo rengiamos: persirengę keli personažai (*vadas-karininkas, Lašininis*) surengė lauke Morės deginimą, pašaukė „žiema, žiema, bėk iš kiemo“ ir, viską nufilmavę, pasidalijo socialiniame tinkle „Facebook“. Grūšlaukės Užgavėnių karnavalą rengianti kultūros darbuotoja tikino: *Nesvarbu, kaip bus, vis tiek ką nors ir paskui sugalvosim, jei nieko negalėsime* (žem. „Nasvarbū, kap būs, vis tēik kuo nuors i paskou sugalvuosēm, jē nieka nelēs.“) (B. M., gim. 1963 m.).

Funkcija

Kalbant apie Užgavėnių tradiciją, būtina aptarti ir jos funkciją. Išanalizavus duomenis apie Grūšlaukės Užgavėnių karnavalą, pastebėta, jog persirengėlių grupei apsilankius sodybose, šeiminiškams beveik visada yra ko nors linkima: gero derliaus, gerų metų, gausių metų. Atliekami iš dalies ir žemdirbiškieji ritualai, tačiau apie tai apklausos dalyviai nė nesusimąsto: išlaiko papročio tęstinumą, bet nebesupranta jo paskirties. Nepaisant to, jog persirengimo tradicija siekia senus archajinius laikus, ji išlikusi iki šių dienų. A. Vaicekuskas taip pat kelia klausimą, kur persirengimo papročio populiarumo priežastys? Anot jo, nors

ir paradoksalu, tačiau „mitinės sąmonės elementai užsikonservuoja šiuolaikinės karnavalinės kultūros formose ir gyvuoja kaip visiems priimtinas dalykas“ (Vaičekauskas 2002, 273). Autorius taip pat atkreipia dėmesį, kad visų pirma labai aiškiai jaučiamos pastangos apskritai atkurti ar sukurti ritualizuotas formas dėl idealizuojamos praeities, tačiau matomos ir nuolatinės kultūros formų paieškos. Grūšlaukės Užgavėnių organizatorių pastangos akivaizdžiai rodo siekį senąją idealizuotą tradiciją puoselėti, tačiau nuo XX a. antrosios pusės matomi ir epizodiškai taikomi ir nauji, moderniosios kultūros, elementai, kurie tradiciją ir išlaiko gyvą, patrauklią jaunajai kartai.

Anketinės apklausos, į kurios klausimus apie Užgavėnių tradiciją atsakymus teikė Grūšlaukės kaimo gyventojai ir kiti Kretingos rajono gyventojai (44 respondentai), duomenimis, pagrindinės Užgavėnių funkcijos yra: 1) atskleisti tapatybę, etninę kultūrą, mąstyseną; 2) bendruomeniškumo ugdymas; 3) susijusios su religija funkcijos; 4) pasilinksminimas; 5) žiemos vijimas, siekiant prišaukti pavasarį. Daugiausia atsakiusiųjų mano, jog tai pasilinksminimo šventė. O paklausti, kas turėtų Užgavėnių karnavalo tradiciją puoselėti, kad ji išliktų, dauguma atsakė, jog vietos bendruomenės ir kultūros įstaigos. Šie atsakymai rodo šių dienų aktualijas ir realijas, kai Grūšlaukės Užgavėnės, veikiamos įvairių išorinių socialinių reiškinių (žmonių migracijos, gyventojų mažėjimo, kultūros darbuotojų kaitos, pandemijos ir pan.), tapo institucionalizuotos, gana statiškos dėl kultūros darbuotojų, aktyvių vietos bendruomenės narių iniciatyvumo ir siekio išsaugoti Užgavėnių tradiciją kuo mažiau pakitusią.

Išvados

Apžvelgus XX a. antrosios pusės – XXI a. vykusias Grūšlaukės Užgavėnės, jas struktūravus pagal P. Burke'o karnavalo struktūros modelį, galima dar kartą patvirtinti, jog tai yra neabejotinai Europos karnavalo dalis. Konkrečių atvejų analizė leidžia įsitikinti ir papildyti persirengimo tradicijos gajumo iki šių dienų priežastis ir prisitaikymo aspektus skirtingose vietovėse. Nuo XX a. antrosios pusės iki XXI a. pirmųjų dešimtmečių Grūšlaukės Užgavėnės siek tiek kito, labiau adaptavosi prie naujų socialinių aplinkybių, išlaikydamos visus struktūros elementus. Tyrimo metu išryškėjo struktūros ir turinio transformacija.

Vertinant Grūšlaukės Užgavėnių masiškumą ir visuotinį linksminimąsi tiriamuoju laikotarpiu, masiškumas ir visuotinis linksminimasis išlaikytas. Sovietmečiu (XX a. antroji pusė) dėl politinių ideologijų Užgavėnių pabaigtuvės („ubagų balius“) buvo organizuojamos privačioje erdvėje – vieno iš organizatorių namuose, vėliau – kultūros įstaigoje, o šiuo metu viešas vaišinimasis vyksta šalia kultūros namų, kartais po renginio atskiros grupės susirenka privačiose erdvėse.

Ekonominės aplinkybės, pragyvenimo galimybės lėmė Užgavėnių metu vartojamo maisto ir gėrimų, persirengėliams duodamų pinigų skirtumus. Augant pragyvenimo lygiui, persirengėliams įteikiamo maisto ir gėrimų bei pinigų kiekis didėja, tačiau paprastėja. XX a. antrojoje pusėje Užgavėnių metu patiekiami daugiau namuose gaminamo maisto, kurio ruoša užtrunka, yra sudėtingesnė. Gėrimų įvairovė nepriklausomos Lietuvos laikotarpiu didesnė, tačiau naminės ar „valdiškos“ stiprios degtinės vartojimas XX a. antrojoje pusėje Grūšlaukės Užgavėnių metu gausėnis.

Didžiausia transformacija vyko renkantis persirengėlių įkūnijamus personažus ir jų vaidinamas situacijas. Grūšlaukės Užgavėnių spektaklių turinys atspindėjo politines aktualijas. Ryškiausiai sovietinė kultūrinė ideologija atsispindi nuo XX a. 7-ojo dešimtmečio, kai persirengėlių gretas papildė *nykštukai*, *Snieguolės*, *hipiai*, *muškietininkai*, *žynys*, *Palangos Juzė*. Neapsieita ir be vietos žmonių interpretacijų, kuriant naujus personažus, kai kuriais atvejais išlikusius iki šių dienų, pavyzdžiui, laisvo elgesio, mėgstančią išsipustyti moterį, vietinių vadinamą *stiliaga*, kurią vaidindavo vyras. Tikėtina, jog kintančios madų ir žmonių išvaizdos tendencijos nebuvo nepastebėtos ir Užgavėnių metu buvo siekiama į tai atkreipti dėmesį kaip į nederamą ar provokuojantį elgesį.

XX a. paskutiniame dešimtmetyje sovietmečiu rekomenduotų literatūros ar kitų nebūdingų personažų nelieka, tačiau gaivinant tradiciją jaučiamas sutrikimas, kultūros darbuotojų įsitraukimas į Užgavėnių organizavimą. Maždaug iki 2007 m. vyravę Grūšlaukės Užgavėnių personažai tampa labai supaprastinti, mažiau atpažįstami, į persirengėlių spektaklius įsitraukia daugiau vaikų. Tik apie 1992 m. atsiranda naujų personažų iš aplinkos: kartu su *ubagaiš* eidavo ir personažai *matininkai*, kurių atsiradimą lėmė kitas politinis sprendimas, priėmus įstatymą dėl nekilnojamojo turto gražinimo Lietuvos Respublikos piliečiams, iš kurių pagal TSRS (LTSR) įstatymus nekilnojamas turtas buvo nacionalizuotas ar kitaip neteisėtai suvisuomenintas. Nesąžiningai veikiantys matininkai nebuvo nepastebėti ir pateko į Užgavėnių personažų akiratį.

Situacija pamažu kito, į Užgavėnių organizavimą įsitraukus bendruomenės nariams, o nuo 2007–2008 m. Grūšlaukės bibliotekos iniciatyva surinkus senąsias grūšlaukiškių medžio meistrų gamintas kaukes, Grūšlaukės Užgavėnių karnavalo spektakliuose beveik visada vaidina tie patys personažai. Grūšlaukės Užgavėnės iš esmės tampa institucionalizuotos personažų kontekste, o naujovės iš aplinkos įtraukiamos tik į verbalinę komunikaciją.

Įdomu tai, kad transformavosi ne tik Užgavėnių elementai, bet ir požiūris į pačią tradiciją. Tyrimo metu nustatyta, jog vietiniai gyventojai, organizuojantys Užgavėnes, siekia tradicijos tęstinumo, pasilinksminimo efekto. Bet suvokusi, jog tradicija yra įdomi kitoms institucijoms, svečiams iš svetur, net yra prilygi-

nama su kitomis Europoje vykstančiomis persirengėlių šventėmis, vietos bendruomenė jaučia didesnę pasididžiavimą, net savotišką konkurenciją su kitose gyvenvietėse rengiamu Užgavėnių šventimu. Jų sąmonėje Užgavėnės – vietos ir jų pačių tapatybės dalis.

Apskritai Grūšlaukės Užgavėnių karnavalo tradiciją tiriamuoju laikotarpiu reikėtų traktuoti ne kaip konkrečių elgsenos modelių kompleksą, o kaip elgesį kontroliuojančių mechanizmų (planų, receptų, taisyklių, instrukcijų) rinkinį, kurį ir siūlo C. Geertzas. Bendruomenių gyvenime atsiskleidžia jų pačių savęs interpretavimas. Grūšlaukės Užgavėnės galėtų būti vienas iš receptų, instrukcijų, pagal kuriuos būtų galima atlikti tolesnę analizę apie karnavalų ar karnavalų elementų raidą, įtraukiant ne tik Užgavėnių karnavalus, bet ir egzistavusius, egzistuojančius naujamečius, kalėdinius karnavalus ar jų formas bei elementus.

Literatūra ir šaltiniai

- Anglickienė 2006 – Laima Anglickienė. *Kitataučių įvaizdis lietuvių folklore*. Vytauto Didžiojo universitetas. Kaunas: Versus aureus.
- Anglickienė 2011 – Laima Anglickienė. Kitataučių personažų transformacijos persirengimo papročiuose: XIX a. – XXI a. pradžia. *Tradicija ir dabartis*, 6, 9–24.
- Bachtin 1984 – Michail Bachtin. *Rableais and His World*. Translated by Helene Iswolsky. Bloomington: Indiana University Press.
- Balys 2013 – Jonas Balys. *Lietuvių kalendorinės šventės*. Vilnius: Mintis (pirmasis leidimas 1978).
- Burke 1978, perspausdinta 1994 – Peter Burke. *Popular Culture in Early Modern Europe*. Cambridge: Great Britain University Press.
- Blockytė 2015 – Kristina Blockytė. *Lietuvininkų kalendorinės šventės Mažonoje Lietuvoje: tradicijų tęstinumas ir jų kaita*. Daktaro disertacija (Humanitariniai mokslai, etnologija (07H)). Vytauto Didžiojo universitetas.
- Geertz 2005 – Clifford Geertz. *Kultūrų interpretavimas*. Sud. Arūnas Sverdiolas. Vilnius: Baltos lankos.
- Čiubrinskas 2001 – Vytis Čiubrinskas. Sovietmečio iššūkiai Lietuvos etnologijai: disciplina, ideologija ir patriotizmas. *Lietuvos etnologija*, 1(10), 99–117.
- Čiubrinskas 2007 – Vytis Čiubrinskas. *Socialinės ir kultūrinės antropologijos teorijos*. Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto leidykla.
- Klimavičiūtė 2010 – Greta Klimavičiūtė–Minkštimentienė. Ryšys tarp aktorius ir žiūrovo: antropologinė perspektyva. *Res humanitariae*, VIII, 75–76.
- Klimka 2014 – Libertas Klimka. „Kitokie“ tarp persirengėlių tradicinėse Užgavėnėse. *Tradicija ir dabartis*, 9, 81–88.
- Laikraštis „Švyturys“, 37, 1969 m. kovo 25 d.; 29, 1971 m. kovo 13 d.; 28, 1971 m. kovo 10 d. *Kretingos muziejaus archyvas*, f. 5, b. 18/2.
- Laurinavičiūtė–Petrošienė 2015 – Lina Laurinavičiūtė–Petrošienė. *Žanro virsmas: Žemaitijos Užgavėnių dainos*. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla.
- Laurinkienė 2012 – Nijolė Laurinkienė. Kas toji Užgavėnių Morė? *Liaudies kultūra*, 142(1), 22.
- Niekrenz 2014 – Yvonne Niekrenz. *The Elementary Forms of Carnival: Collective Effervescence in Germany's Rhineland*. *The Canadian Journal of Sociology / Cahiers canadiens de sociologie*, 39(4), 643.
- Nefas 2007 – Saulius Nefas. *Funkcionalios vietos bendruomenė Lietuvos kaimuose ir miesteliuose*. Daktaro disertacija. Mykolo Romerio universitetas.

- Paukštytė-Šaknienė 2011 – Rasa Paukštytė-Šaknienė. Lytis. *Lietuvos etnologijos ir antropologijos enciklopedija*. Sud. Vida Savoniakaitė. Vilnius: Lietuvos istorijos institutas.
- Petrošienė 2013 – Lina Petrošienė. Užgavėnių šventės atgarsiai lietuviškoje XX a. pirmosios pusės periodikoje: kaip šventė miestiečiai? *Istorija*, 90(2), 14–21.
- Ramanauskaitė 2003 – Egidija Ramanauskaitė. Jaunimo kultūrinė rezistencija sovietmečiu: hipių kultūrinės idėjos Lietuvoje. *Kauno istorijos metraštis*, 4, 127–163.
- Ramanauskaitė 2021 – Gabija Ramanauskaitė. *XX a. 8–9 deš. mados tendencijos ir transformacijos užsienio ir Lietuvos madoje*. Bakalauro baigiamasis darbas. Vytauto Didžiojo universitetas. Prieiga internetu [žiūrėta 2024 06 30]: <https://portalcris.vdu.lt/server/api/core/bitstreams/d481b9e3-b936-4082-917b-045bec38ee69/content>
- Senvaitytė 2013 – Dalia Senvaitytė. Kalendorinių švenčių diskursas tarpukario Lietuvos periodikoje. *SOTER*, 45(73), 115–138.
- Senvaitytė 2013a – Dalia Senvaitytė. Kalendorinių švenčių pristatymas lietuviškoje periodinėje spaudoje XIX a. – XX a. pradžioje. *Res humanitariae*, XIII, 267–285.
- Senvaitytė 2013b – Dalia Senvaitytė. Kalendorinių švenčių diskursas sovietinėje Lietuvos periodikoje. I dalis: 1945–1964 metai. *Lituanistica*, t. 59, 2(92), 101–121.
- Senvaitytė 2014 – Dalia Senvaitytė. Kalendorinių švenčių diskursas sovietinėje Lietuvos periodikoje. II dalis: 1964–1990 metai. *Lituanistica*, t. 60, 2(96), 118–133.
- Skražinskas 2018 – Česlovas Skražinskas. Kaip žemę pardavęs. Prieiga internetu [žiūrėta 2024 06 17]: <https://www.bernardinai.lt/2018-02-08-kaip-zeme-pardaves/>
- Vaicekauskas 2002 – Arūnas Vaicekauskas. Karnavalas Lietuvoje. *Darbai ir dienos*, 31, 263–276.
- Vaicekauskas 2005 – Arūnas Vaicekauskas. *Lietuvių žiemos šventės. Bendruomeninės kalendorinio ciklo apeigos XIX a. pab. – XX a. pr.* Monografija. Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto leidykla.
- Vaicekauskas 2010 – Arūnas Vaicekauskas. Lietuvių Užgavėnės: nacionalinio tapatumo linkme. *Liaudies kultūra*, 2, 23–29.
- Vidugirytė 2012 – Inga Vidugirytė. *Juoko kultūra*. Studijų knyga. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.

Irma Žąsytienė

SHROVETIDE IN GRŪŠLAUKE IN THE LATE 20TH AND EARLY 21ST CENTURIES

Summary

In today's globalised world, where cultures increasingly interact, mix and evolve, due to migration and other factors, people's mindset and perception of their environment are transforming. These changes inevitably impact the traditions of different countries. To gain a more objective understanding of tradition within this contemporary context, it is essential to examine specific local cases. This study focuses on an analysis of Shrovetide, a traditional Lithuanian festival, in the village of Grūšlaukė in the second half of the 20th century and the early 21st century. This analysis helps identify the influence of various social factors on the tradition, the extent of its transformation, and some emerging patterns.

The primary aim of the article is to describe and analyse the Shrovetide celebrations in Grūšlaukė during the given period, and to uncover the transformations and reasons behind these changes. By using Clifford Geertz's interpretive anthropology approach, the study explores new interpretations of Shrovetide influenced by contemporary social phenomena. Additionally, Peter Burke's model of carnival structure is applied to provide a framework for analysing the structure and the thematic elements of the festival.

While previous studies on Shrovetide in Lithuania have been sporadic and focused on broader regional contexts, this research fills a gap by examining the specific case of Grūšlaukė. The study acknowledges that although Shrovetide celebrations have maintained their traditional elements, they have undergone notable changes, particularly in response to social and political shifts.

The research employs a combination of analytical, historical-review, comparative and interpretative methods, supported by structuralist and quantitative data analysis techniques. The study is based on participatory observation, surveys, interviews, and archival research, including a detailed examination of photographs and other historic documents.

Despite social changes, the core structure of Shrovetide at Grūšlaukė, characterised by mass participation and public festivities, has remained largely intact. However, the content has been transformed, particularly the characters and scenarios depicted in the performances, which reflected the political and social realities of different periods. During the Soviet era, Shrovetide celebrations were often held in private rather than public spaces, due to the political ideology. Economic conditions also influenced the types of food, drinks and gifts distributed during the festival. Post-Soviet changes include a simplification of costumes and performances, with new characters reflecting contemporary issues and professions. Since the early 2000s, the festival has become more institutionalised, with regular characters and performances, while new elements are mainly integrated through verbal communication rather than structural changes.

The case of Shrovetide at Grūšlaukė illustrates how traditions can both preserve and adapt their structures over time, influenced by local social contexts. This case study provides valuable insights into the dynamics of tradition in the face of globalisation and cultural interaction, suggesting that such traditions can serve as models for understanding the broader evolution of festivals and carnivals.